

De waarheid van de schilderkunst

Een zoektocht in het
spoor van
Merleau-Ponty
en Deleuze

Vriendenwijsheid ISVW
18-06-2023, Dick Keijzer

Kan schilderkunst volgens Merleau-Ponty en Deleuze een vorm van waarheid bieden op een gelijkwaardig niveau als wetenschap en filosofie

- Merleau-Ponty: *Oog en geest* (vooral Cézanne)
- Deleuze: *Francis Bacon. Logica van de gewaarwording*
+ hoofdstuk uit *What is philosophy?*

Merleau-Ponty (1)

- kritiek op de westerse wetenschap, niet geworteld in de leefwereld
- rationalistische inslag door Descartes, zintuigen bedriegen ons, alleen het verstand biedt kennis
- voorbijgaan aan de concrete ervaringswereld
- wij staan lichamelijk in de wereld en zijn daar intentioneel op gericht
- wij kennen zo betekenis toe aan wat aanwezig is en aan wat daarmee verbonden is

Merleau-Ponty (2)

- Descartes: tegenover de wereld kijkend, ogen als lenzen
- MP: bewegend en kijkend in de wereld
- Descartes: lijnen bieden de contouren om in te vullen, kleuren zijn secundair; lengte en breedte vullen wij aan tot diepte, lineair perspectief is onfeilbaar
- MP: geen exacte kopie, er is geen onfeilbaar perspectief
- schilderijen tonen onze waarneming van de wereld, kleuren zijn belangrijk en geven informatie; kwaliteiten kunnen worden getoond

Théodore Géricault, *De Epsom Derby in 1821*
1821, olieverf op doek, 92 x 122.5 cm

Piero della Francesca (school) *De ideale stad* (Città ideale)
omstreeks 1480, olieverf op paneel 67,7 cm x 239,4 cm

Paul Cézanne

*Le Barrage de François
Zola*

circa 1879

olieverf op doek

53.5 cm x 72.4 cm

Merleau-Ponty (3)

- de schilder opent zich naar de wereld, laat zich inspireren door de wereld
- tracht wat in diens innerlijk resoneert in beeld weer te geven
- de schilderkunst biedt ons toegang tot de door de schilder ervaren betekenis van de werkelijkheid
- dat vermogen heeft de wetenschap niet

Deleuze (1)

Deleuze over het werk van Francis Bacon:

- drie componenten: kring, Figuur en achtergrond
- een geïsoleerde werkelijkheid 'om het figuratieve, illustratieve, narratieve karakter te bezweren'
- Figuur: 'het figurale' tegenover 'het figuratieve'
- geen herkenbare achtergrond, maar felle kleurvlakken
- geen toeschouwer maar een getuige
- verwrongenheid, verkrampde inspanning, 'schreeuw van Bacon'

Francis Bacon

Study for Bullfight No. 1

1969, olieverf op doek

197,7 x 147,8 cm.

Francis Bacon

*Second Version of
Study for Bullfight No. 1*

1969, olieverf op doek

197,7 x 147,8 cm.

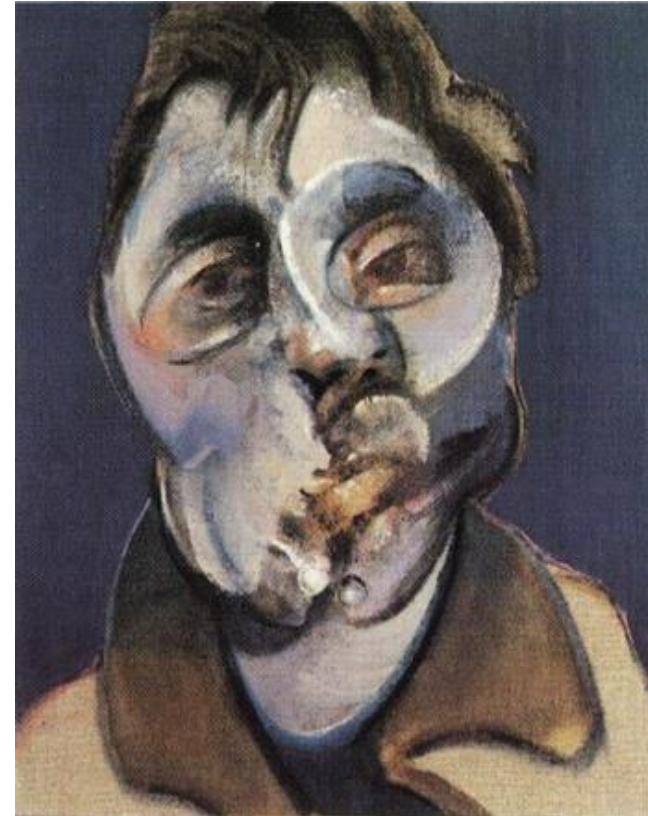

Francis Bacon

Self-Portrait 1969

1969, olieverf op doek,

35.5 x 30.5 cm

Francis Bacon

Head VI

1949, olieverf op doek

93.2 x 76.5cm

Deleuze (2)

- figurale schilderkunst richt zich op gewaarwordingen
- niet één type, meer domeinen betrokken, synthetisch
- gericht op het 'lichaam zonder organen' (Artaud)
- gewaarwordingen ontstaan door krachten
- schilderkunst kan de werking van krachten weergeven
- kleur is hierbij heel belangrijk

Deleuze (3)

Drie gelijkwaardige vormen als toegang tot de werkelijkheid:

- wetenschap: richt zich op functies
 - filosofie: richt zich op concepten
 - kunst: biedt een geheel van gewaarwordingen, een samenstelling van affecten en percepten
-
- kunst toont de betekenis en intensiteit van het gebeuren, kennis van binnenuit

Merleau-Ponty en Deleuze vergeleken

- lijken dicht bij elkaar te staan (m.b.t. schilderkunst)
- het lichaam speelt een fundamentele rol, de wereld dringt zich ook op
- schilderkunst onttrekt zich aan in taal vastgelegde betekenissen (is prereflexief)
- de schilder tracht de ervaren waarneming c.q. gewaarwording van de werkelijkheid in verf vast te leggen
- gelijkwaardige toegang tot de werkelijkheid = waarheid

Het denken over kunst en werkelijkheid (1)

- Descartes: zintuigindrukken onbetrouwbaar, kunst levert geen kennis
- Kant: kunst levert geen kennis, draagt bij aan moreel oordeelsvermogen, schoonheidsoordeel pretendeert algemene geldigheid
- Romantiek: kunst is product van de geest, biedt toegang tot de metafysische orde van de werkelijkheid

Het denken over kunst en werkelijkheid (2)

- Nietzsche: niet één waarheid, vele perspectieven op de werkelijkheid, de kunstenaar raakt de waarheid vaak beter dan anderen
- Heidegger, een ander waarheidsbegrip: niet de overeenkomst met een stand van zaken in de werkelijkheid, maar *aletheia*, het onthullen van een verborgen betekenis; kunst kan het gebeuren van de waarheid tot stand te brengen

Kristina Schuldt

Void

2021, olieverf en eitempera
op doek

180 x 120 cm

